

BEGRAVNINGSPLATSER I KALMAR

J. NILSSONS ENKA
LAURELL

Begravningsplatser i Kalmar

Ansvarig utgivare: Kalmar Kyrkogårds- och fastighetsförvaltning

Text: Magdalena Jönsson, Kalmar läns museum

Layout: Seija Nyberg, Kalmar läns museum

Foto: Pierre Rosberg med flera Kalmar läns museum, anställda vid Kalmar Kyrkogårds- och fastighetsförvaltning

Kartor: © Samhällsbyggnadskontoret 2002

Tryckeri: ALWI Grafiska AB, Kalmar 2010

Kalmars kyrkogårdar

En kyrkogård eller begravningsplats är först och främst en plats för sorg, minnen och eftertanke, men idag fungerar dessa platser också som parker. Att promenera på kyrkogården ger möjligheter till natur- och kulturupplevelser. Kyrkogårdarnas och gravplatsernas utformning berättar om olika tiders stilideal och begravningstraditioner. Att läsa på gravstenarna ger en inblick i stadens eller socknens historia och utveckling. Man kan också få en lektion i konsthistoria genom gravvårdarnas utformning och uppleva både äldre och modern konst. Vi vill med denna broschyr ge en introduktion till Kalmars begravningsplatser och deras historia.

Det finns tre kyrkogårdar i Kalmar. En av dessa, Gamla kyrkogården, är idag en ödekyrkogård. Södra kyrkogården, nära slottet, anlades på 1860-talet och Norra kyrkogården, utmed Norra vägen, tillkom på 1910-talet.

"Jag tror att det är naturligast låta de döda vila i sina grifter, och att förutna dem en liten plats inunder jorden, sedan de ej mer få vara ovan på jorden."

Carl von Linné vid Frändefors kyrka under sin Västgötareisa 1746.

Gamla kyrkogården

Gamla kyrkogården anlades under 1200-talets första hälft då Bykyrkan, också kallad Sankt Nicolai kyrkan, byggdes. Under 1600-talet revs den medeltida staden vid Kalmar slott och en ny stad byggdes upp på Kvarnholmen, idag Kalmars centrum. Bykyrkan lät man spränga och delar av materialet användes för att bygga den nya domkyrkan vid Stortorget. Kyrkogården blev kvar och användes fram till 1860-talet då Södra kyrkogården stod klar.

Gamla kyrkogården har alltid haft en oregelbunden form men utsträckningen har varierat. En del av Bykyrkan och kyrkogården bebyggdes då en ny lasaretsbyggnad uppfördes 1908. I kyrkogårdens nordvästra hörn fanns från 1777 till 1888 ett benhus där ben som kom i dagen vid gravgrävningar samlades.

På kyrkogården finns bland annat flera gamla gravhällar bevarade. Äldst är en del av en häll som man tror är från 1300-talet. Flera av gravhällarna är stilmässigt från 1600-talet men har återvänt under 1700-talet. En del hällar saknar inskription. Det är hällar som ingen gjort anspråk på och som kyrkan därför tog hand om, lät ta bort inskription och dekor och erbjöd till försäljning. Gravhällarna har flyttats vid flera tillfällen. Några av de mest praktfulla låg ursprungligen inne i Bykyrkan där deras innehavare hade sina gravplatser.

Mest framträdande av gravarna är det gravkor som ligger i kyrkogårdens södra del. I gravkoret vilar Johan Stagnell, farbror till skalden Stagnelius, och hans hustru Anna Margareta Botin. På Gamla kyrkogården finns också ett monument från frändret av Kalmarunionen 1997, en skulptur över Sankt Kristoffer och markeringar som visar Bykyrkans läge och utsträckning.

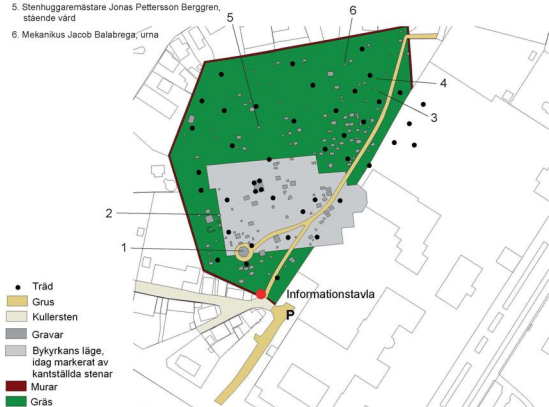

Gamla kyrkogården

1. Johan Stagnell, gravkov
2. Gravhäll från 1300-talet
3. Christoffer Andersson Grip, gravhäll
4. Kristina Mänsdotter Stierna, gravhäll
5. Stenhuggaremästare Jonas Pettersson Berggren, stående vård
6. Mekanikus Jacob Balabrega; urna

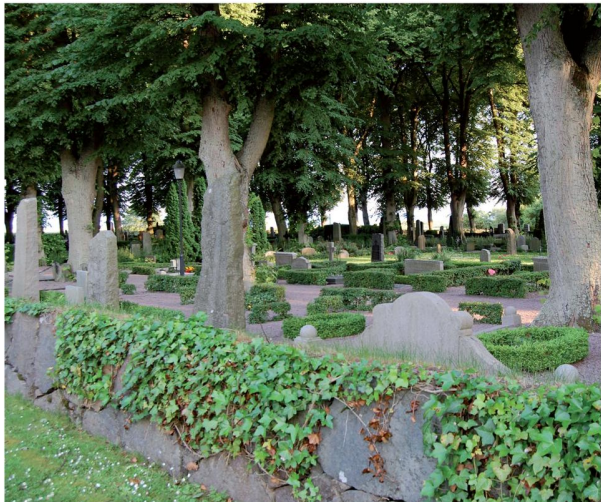
Södra kyrkogården

Södra kyrkogården

Södra kyrkogården invigdes den 29 november 1863. Kyrkogården är anlagd efter ritningar av förste lantmätaren C. J. A. Magnét. Den norra delen av kyrkogården ligger på den mark som under medeltiden utgjorde dominikankonventets område. När konventet revs i samband med reformationen på 1500-talet togs marken i anspråk av slottet för att förstärka befästningarna. Delar av området var också slottsträdgård med fruktodling, badstuga och kanske också stall och ladagård.

Kyrkogården är en för sin tid typisk kyrkogårdsanläggning. De breda gångarna är raka och möts i räta vinklar. Runt hela kyrkogården och längs med de större gångarna är träd planterade. Ytterligare ett tidstypiskt drag är den tydliga uppdelningen mellan gravplatser som kunde köpas och linjegravsområden. De gravplatser som kunde köpas ligger utmed kyrkogårdens gångar. De är omgärdade av häckar, staket eller stenramar, belagda med grus och har i flera fall påkostade gravvårdar. Innanför dessa gravplatser ligger linjegravsområdena där man kunde få en gravplats. Linjegravsområdena eller allmänna linjen som de oftast kallades var gravplatser som uppläts utan kostnad eller för en mindre summa. Här begravdes folk i kronologisk ordning vilket gjorde att familjemedlemmar inte fick ligga bredvid varandra. Graven utmärktes med en liten gravvård av sten eller trä. Under slutet av 1800-talet och långt in på 1900-talet var det mycket vanligt att man på den uppskottade gravkullen planterade murgörna eller någon annan vintergrön markväxt som dekoration. Efter 25 år återgick gravplatsen till kyrkogården. Flera av linjegravsområdena har åter tagits i bruk för nya gravplatser

men en del små linjegravvärdar från slutet av 1800-talet och tidigt 1900-tal finns fortfarande kvar. Mitt på kyrkogården ligger kapellet från 1863 ritat av Theodor Ankarsvärd.

Södra kyrkogården har byggts ut vid två tillfällen. Första gången var 1871 då den Mosaiska begravningsplatsen iordningställdes och den andra var 1889 då det område som utgör kyrkogårdens sydvästra del tillkom. På Södra kyrkogården finns sedan 1976 en minneslund.

När Södra kyrkogården anlades låg den i utkanten av Kalmar stad. Idag har området förvandlats till Kalmars mest attraktiva turiststråk med slottet, konstmuseet, stadsparken och Krusenstiernska trädgården. Här finns också ett omtyckt bostadsområde med äldre villabebyggelse. Själva kyrkogården ligger innanför slottet skyddad för havet. De lindar som redan på 1860-talet planterades på kyrkogården är idag mäktiga träd som skyddar mot vind och sol.

Gravvärdarna på Södra kyrkogården är en provkarta över det sena 1800-talets och tidiga 1900-talets gravvärdstraditioner.

Flera av vårdarna är utförda i klassicistisk stil med inspiration från antikens stilelement. Typiska inslag är kolonner med olika utformning, umor, oljelampor och bladgirlander. De flesta gravvårdarna är av granit men här finns också exempel på gravvårdar av kalksten, sandsten och marmor. En grupp av vårdar och gravstaket som utmärker sig är de av gjutjärn. Det var under 1800-talets andra hälft och ett par årtionden in på 1900-talet som gravvårdar och staket av gjutjärn var på modet. Dessa är ofta utförda i nygotisk stil med spetsiga bågar och tre- eller fyrpass som dekor. Vid den här tiden fanns också den nationalromantiska stilen som bidrog med former och utföranden som skulle föra tankarna till förhistoriska gravmonument. Det mest typiska draget är de oregelbundna bautastenarna med ospipade, råa stenytor.

Mosaiska begravningsplatsen

Den mosaiska begravningsplatsen, i anslutning till Södra kyrkogården, anlades 1871. Initiativtagare var Simon Levin. De judar som var bosatta i Kalmar hade tidigare fått vända sig till församlingen i Karlskrona för att gravsätta sina anhöriga. Begravningsplatsen omgärdas delvis av Södra kyrkogårdens murar, delvis av en hög mur mot Skansgatan där också en ingång finns. Fram till 1956 skötte den judiska församlingen begravningsplatsen men därefter övertog Kalmar kyrkogårdsnämnd ansvaret. Begravningsplatsen är än idag i bruk. En judisk gravsmyningsstradition är att lägga en liten sten på gravvården.

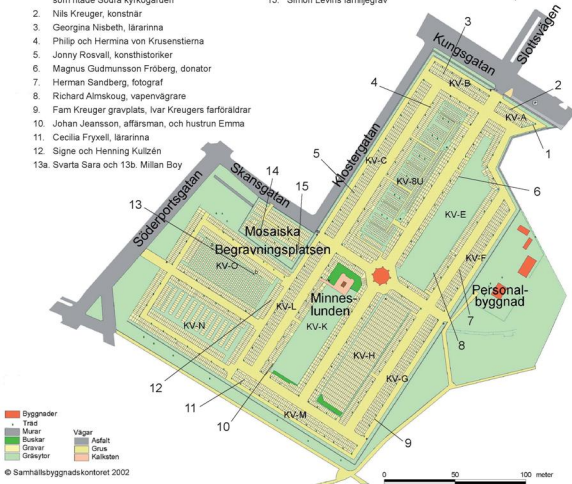

Södra kyrkogården

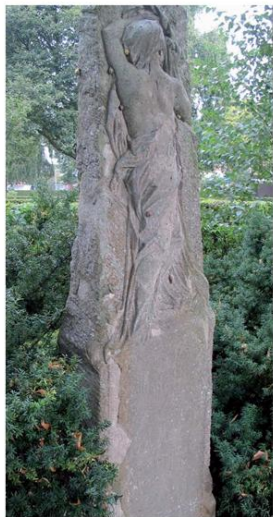
1. Carl Johan August Magnét, distriktslantmätare som ritade Södra kyrkogården
2. Nils Kreuger, konstnär
3. Georgina Nisbeth, lärarinna
4. Philip och Hermina von Krusenstierna
5. Jonny Rosvall, konsthistoriker
6. Magnus Gudmunsson Fröberg, donator
7. Herman Sandberg, fotograf
8. Richard Almskoug, vapenvävrare
9. Fam Kreuger gravplats, Ivar Kreugers farföräldrar
10. Johan Jeansson, affärsman, och hustrun Emma
11. Cecilia Fryxell, lärarinna
12. Signe och Henning Kulizén
- 13a. Svarta Sara och 13b. Millan Boy

Mosaiska begravningsplatsen

14. Minnesmärket över koncentrationslägrens offer
15. Simon Levins familjegrav

Norra kyrkogården

Norra kyrkogården

När Södra kyrkogården hade utvidgats 1889 insåg man att det inte skulle vara möjligt att bygga ut denna kyrkogård ytterligare. Eftersom Kalmar växte kraftigt under 1800-talets andra hälft behövde staden en ny kyrkogård. Norra kyrkogården anlades på Skälby kungsladugårds marker. Kyrkogården ritades av Kalmars förste stadsarkitekt J Fred Olson och invigdes 1911.

Norra kyrkogården har, precis som Södra kyrkogården, stora träd som markerar de viktigaste gångstråken och de flesta av gravkvarteren är anlagda med gravplatser som kunde köpas närmast gångarna och linjegravsområden innanför dessa. En stor skillnad mellan de båda kyrkogårdarna är deras form. Södra kyrkogården är rektangulär och har rätta vinklar medan Norra kyrkogården närmast har formen av en kvartsirkel. Gångsystemet är uppmjukat vilket ger Norra kyrkogården en egen karaktär. I kyrkogårdens västra del ligger ett område för urnor med urnkammare under marken. I mitten ligger Norra kapellet som även det ritades av J Fred Olson. Utmärkande för Norra kyrkogården är också den höga tujahäcken som omger platsen samt de höga smidesgrindarna vid ingångarna. Tujahäcken och de stora lindar som planterats på kyrkogården avskärmar trafikbullret från Norra vägen.

På Norra kyrkogården finns en del gravvårdar typiska för det tidiga 1900-talet. I slutet av 1800-talet hade produktionen av

gravstenar mekaniserats. Stenhuggerfirmorna kunde nu erbjuda billigare gravvårdar. Den som skulle köpa en gravsten kunde välja form och dekor ur firmornas kataloger. Det ledde till att gravvårdarnas utseende standardiserades.

Majoriteten av gravvårdarna på Norra kyrkogården är från mitten av 1900-talet. Vid den tiden hade gravvårdarna blivit lägre och bredare. Formerna hade förenklats och utseendet blivit mer enhetligt. Även dekoren på stenarna hade blivit mindre varierad. Vanligast var ett kors eller en blomsterslinga.

Skogskyrkogården

Norr om Norra kyrkogården, som en utvidgning av denna, ligger Skogskyrkogården som tillkom under 1930-talet. Anläggningen ritades av kyrkogårdsarkitekten C V Wahlberg från Malmö. Flera kvarter är anlagda för umgravar. Det hade vid den här tiden blivit vanligare med kremningar och en kremationsanläggning, Kalmars första, byggdes i anslutning till Skogskapellet. Skogskapellet ritades av J Fred Olson och kallas efter ombyggnad Skogssalen. Den används idag främst för begravningar som sker i annan ordning än Svenska kyrkans, till exempel borgerliga begravningar.

I anslutning till Skogskyrkogården byggdes på 1960-talet Heliga Korsets kapell som också rymde ett nytt krematorium. Kapellet ritades av G Birch-Lindgren och R Holmgren. Skogskyrkogården utvidgades på 1990-talet mot norr. Inom detta område anläggs också en muslimsk begravningsplats. Under senare år har man berett plats för flera nya gravskick, till exempel minneslund.

Skogskyrkogården utmärks främst av det skogsområde med höga tallar och buskage av rhododendron och lagerhägg som

ligger mitt i området. Under de veckor på våren då rhododendronbuskarna blommar förvandlas Skogskyrkogården till en färgsprakande upplevelse. Ett besök på kyrkogården vi den tiden kan varmt rekommenderas.

Gravvårdarna är låga och enkla vilket är typiskt för 1900-talets andra hälft. Nära Skogssalen, kvarter 10, ligger kyrkogårdens äldsta område anlagt för urnor. Kvarteret har ett särpräglat utseende utgrävt ur en kulle vars kanter in mot kvarteret stötts av en låg stödmur. Gravplatser är placerade utmed stödmuren och gravvårdarna sitter på muren. Inom kvarteret finns också flera små formationer av buxbomshäckar som skapar grupper av gravplatser.

I Kalmar finns det gott om fornlämningar. Nära Norra kyrkogården, utmed Galeggatan har man hittat bitar av flinta och kvarts, ett bränt ben och en bit keramik som tyder på att här under stenåldern varit en boplats. I västra delen av Skogskyrkogården som iordningställdes på 1990-talet finns en rund sten-sättning. Stensättningar var en vanlig gravtyp under brons- och järnåldert.

Muslimska begravningsplatsen

Den muslimska begravningsplatsen invigdes 1995. Den ligger i norra delen av Skogskyrkogården med egen ingång från Norra vägen. De döda begravs liggande på höger sida med ansiktet vänt mot Mekka. Gravplatsen kan utmärkas av gravsten men den ska vara enkelt utformad och får inte placeras på själva graven. För att ingen ska gå på gravstenen märker man ut gravsten utsträckning till exempel med en gravkulle. På begravningsplatsen finns också en plats för avsked i ordningställd.

Karta över Norra kyrkogården

1. J Fred Olsson, Kalmars förste stadsarkitekt som ritade Norra kyrkogården
2. Ovanlig trädvård
3. Minnesmärket över koncentrationslägrens offer
4. Familjen Le Grand, arrendator på Skälby
5. Ovanlig gravvård, sörjande kvinna

Kalmars försvunna kyrkogårdar

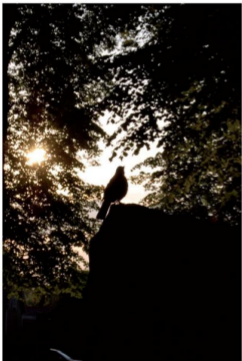
Kalmar är en gammal stad med anor ner i tidig medeltid. Under stadens hus och gator gömmer sig flera försvunna kyrkor och kyrkogårdar.

Sankta Gertruds kyrka och kyrkogård

I kvarteret Domherren, vid korsningen Norra vägen - Esplanaden fanns fram till slutet av 1800-talet en fattigkyrkogård. När kyrkogården anlades är inte känt men den kan ha funnits på platsen redan under tidig medeltid. En teori är att Sankta Gertruds kyrka varit ett kapell för resande. Första gången platsen omtalas i källmaterialet är 1444 då biskopen i Linköpings stift i ett avlatsbrev omnämner kyrkogården som återinvigd. Marken där Sankta Gertruds kyrkogård ligger blev i slutet av 1800-talet en del av den växande stadsdelen Malmen.

Sankt Görans kyrka och kyrkogård

Någon gång under 1300-talets första hälft byggdes ett helgeandshus i nuvarande kvarteret Häggen utmed Södra vägen. Ett helgeandshus tog emot sjuka och gamla och kunde också erbjuda sängplatser för resande. I anslutning till helgeandshuset låg en kyrka med namnet Sankt Görän. Kring denna fanns en kyrkogård som användes av helgeandshuset. Kyrkan och kyrkogården låg i nuvarande kvarteret Kastanjen. Rester av kyrkan och kyrkogården påträffades 1929 då man grävde grunden för ett nytt flerfamiljshus. När kyrkogården slutade användas är inte känt men kanske var det i samband med att ett nytt hospital under 1600-talet byggdes på Kvarnholmen.

Kyrkogårdar vid Sankta Birgittas kyrka, Sankt Johannes kyrka och Vårfrukyrkan/Jungfru Marias kyrka

I den medeltida staden fanns flera kyrkobyggnader. Sankta Birgittas kyrkas läge är inte med säkerhet fastslaget men man tror att den låg i kvarteret söder om det medeltida torget, det vill säga i det som idag är kvarteret Valnötsträdet, nära korsningen Slottsvägen - Kungsgatan. Kring kyrkan ska ha funnits en mindre kyrkogård.

Norr om den medeltida staden låg ett nunnekloster för dominikanerorden. Idag ligger Tullbroskolan på klosters plats. Inom klosterområdet fanns en kyrka kallad Sankt Johannes kyrka. Här begravdes de nunnor som dog i klostret.

Dominikanerna hade även ett konvent för munkar i Kalmar. Det låg innanför stadsmuren i den medeltida stadens sydöstra hörn. Stadens södra stadsmur gick rakt över det som idag är Södra kyrkogården, i linje med kyrkogårdens gravkapell. Grundrester efter byggnader som tillhört konventet har återfunnits i anslutning till Röda stugan, kyrkogårdens vaktmästeri. På samma plats har man också hittat flera skelett som begravts under ett kalkstengolv. Kanske var det här platsen för konventets kyrka som kallades Vårfrukyrkan eller Jungfru Marias kyrka. Det var främst konventets munkar som begravdes här i områdes gravar men andra kunde få köpa sig gravplats inom konventets område.

1. Sankta Gertruds kyrka och kyrkogård
2. Sankt Johannes kyrka och kyrkogård
3. Sankt Görans kyrka och kyrkogård
4. Sankta Birgittas kyrka och kyrkogård
5. Vårfrukyrkan/Jungfru Marias kyrka och kyrkogård

www.kalmarlansmuseum.se

2004-2008 inventerades samtliga kyrkogårdar i Kalmar län. För varje kyrkogård sammanställdes en inventeringsrapport. Den som vill veta mer om kyrkogårdarna i länet kan gå in på Kalmar läns museums hemsida/ Byggnadsvård/Kyrkor och därefter aktuell kommun.

Svenska kyrkan i Kalmar
Kalmar kyrkliga samfällighet

Ölandsgatan 24
Box 140, 391 21 KALMAR

Tel. växel: 0480 - 42 14 00
Fax: 0480 - 42 14 14

E-post:
kalmar.pastorat@svenskakyrkan.se

Svenska kyrkan
KALMAR KYRKOGRÄDS- OCH
FASTIGHETSFÖRVALTNING

